

Мукамбетова Н.Т.

ага окутуучу

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

nuriya_mukambetova@mail.ru

ФИЗИКА САБАГЫНДА МОТИВАЦИЯНЫН КАЛЫПТАНУУСУ

Аннотация. Окуу-тутууда мотивацияны калыптандыруу жана өнүктүрүү маселеси билим берүү мекемелеринде борбордук орундардын бирин ээлейт. Анын актуалдуулугу билим берүүнү өнүктүрүүнүн жана модернизациялоонун артыкчылыктануу багыттары менен аныкталат. Акыркы жылдары билимдер менен көндүмдөргө окуучулардын ийгиликтүү ээ болуусун камсыздоодогу окуунун оң мотивациясынын ролу абдан чоң экендигин ар мугалимдин түшүнүүсү күч алды. Буга байланыштуу, физика сабагы боюнча окуучулардын билимдерге ээ болууларынын сапатын жогорулатуу көйгөйү, анын ичинде, окуу ишмердүүлүгүнө оң окуу мотивациясын калыптандыруу жана өнүктүрүү көйгөйү өсүүдө. Мындай мотивация аларды туруктуу, системалуу окуу ишине козгойт. Адамдын билим берүү ишмердүүлүгүндөгү ийгилиги көптөгөн факторлор менен, анын ичинде окуу процессинде социалдык-маданий тажрыйбаны өздөштүрүүнүн ийгилиги менен аныкталат, ага иш-аракеттин бул түрүнүн структуралык компоненти мотивдер сыяктуу таасир этет.

Негизги сөздөр: Мотивация, процесс, мотивациясын калыптандыруу, активдештирүү, инновациялык ыкмалар, кубулуш, эксперимент, компьютердик технология, ой жүгүртүү, окуу мотиви.

Мукамбетова Н.Т.

старший преподаватель

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

nuriya_mukambetova@mail.ru

ФОРМИРОВАНИЕ МОТИВАЦИИ НА УРОКЕ ФИЗИКИ

Аннотация. Проблема формирования и развития мотивации в обучении занимает одно из центральных мест в образовательных учреждениях. Его актуальность определяется приоритетными направлениями развития и модернизации образования. В последние годы у каждого учителя укрепилось понимание того, что роль положительной мотивации к обучению в обеспечении успешного приобретения учащимися знаний и навыков очень велика. В связи с этим возрастает проблема повышения качества приобретения знаний учащимися по физике, в том числе проблема формирования и развития положительной учебной мотивации к учебной деятельности. Такая мотивация побуждает их к постоянной систематической учебной работе. Успех человека в образовательной деятельности определяется многими факторами, в том числе успешностью усвоения социокультурного опыта в процессе обучения, на который влияет структурная составляющая этого вида деятельности, такая как мотивы.

Ключевые слова: Мотивация, процесс, формирование мотивации, активизация, инновационные методы, явления, эксперимент, компьютерная технология, мышления, мотив обучения.

Mukambetova N.T.

Senior Lecturer

Kyrgyz State University named after I. Arbaev

nuriya_mukambetova@mail.ru

FORMATION OF MOTIVATION IN A PHYSICS LESSON

Annotation. The problem of formation and development of motivation in learning occupies one of the central places in educational institutions. Its relevance is determined by the priority directions of development and modernization of education. In recent years, every teacher has gained a stronger understanding that the role of positive motivation to learn in ensuring the successful acquisition of knowledge and skills by students is very great. In this regard, the problem of improving the quality of students' knowledge acquisition in physics is increasing, including the problem of forming and developing positive educational motivation for educational activities. This motivation encourages them to engage in constant, systematic academic work. The success of a person in educational activities is determined by many factors, including the success of assimilation of socio-cultural experience in the learning process, which is influenced by the structural component of this type of activity, such as motives.

Keywords: Motivation, process, motivation formation, activation, innovative methods, phenomena, experiment, computer technology, thinking, the motive of learning.

Азыркы мезгилде мектептерибизде жыл өткөн сайын окуучулардын физика предметине болгон кызыгуусу солгундап барат. Мындай абалдын келип чыгышынын себептеринин бири - бул окуучулардын физиканы түшүнө бербегендигинин натыйжасы, анткени физика түшүнүктөрү абстрактуу формада берилет.

Билим берүүнүн өнгүүсүнүн эки принцибине б.а билим берүүнүн мазмунун жана окутуу технологиясын жанылоо, ошондой эле билим берүү сапатын жакшыртууга көбүрөөк көңүл буруу учурдун талабы деп түшүнүүгө мезгил келип жетти. Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан орто мектептердеги билим берүү системасынын акыбалын ондоонун үстүндө бир топ алгылыктуу иш чаралар иштелип чыкты.[1]

Физика предмети азыркы илимий техникалык прогресстин өркүндөшү ошондой эле адамзаттын ар тараптан интеллектуалдуу өнүгүп - өсүүсү үчүн эң зарыл, чоң роль ойнойт. Бирок орто мектептин окуу китептеринде, окуу материалдары түшүнүксүз берилген деп күнөө коюудан алыспыз, ошондой болсо да болуп жаткан абалдан чыгуудагы эң башкы роль мугалимге тиешелүү болот. Физика мугалиминин, негизи эле бардык предметтердин мугалимдеринин алдында маанилүү милдет турат: окуучуларга тиешелүү суммадагы билим берүү жана билимдерин, ык-машыгууларын өнүктүрүү гана эмес, эң негизгиси алган билимдерин иш жүзүндө(жашоо турмушта) пайдалана билүүгө үйрөтүү. Мындай мотивациясыз педагогикалык процесстеги окуучунун ишмердүүлүгү эффективдүү болбой калат. Ошондуктан баланын андан аркы окуусу үчүн маанилүү болгон мотивдерди калыптандыруу анын өздүк окуу ишмердүүлүгүндө өзү эле турмуштук маанилүү максат болуп калат.

Окуутууда мотивациясын калыптандыруу жана өнүктүрүү маселеси билим берүү мекемелеринде борбордук орундардын бирин ээлейт. Анын актуалдуулугу билим берүүнү өнүктүрүүнүн жана модернизациялоонун артыкчылыктуу багыттары менен аныкталат. Билим берүү мекемелеринде окуган заманбап жаштардын окутуу мотивдери кыргыз коомунун жаңы жашоо шарттарынын, ар кандай маалымат каналдары аркылуу жайылтылган баалуулуктардын жаңы системасынын таасири астында олуттуу өзгөрүүлөргө дуушар болууда. Демек, мотивациянын калыптанышы – бул окууга карата оң же терс мамиленин жөнөкөй өсүшү эмес, мотивациялык чөйрөнүн структурасынын түпкү татаалдашы, ага кирген мотивдер, алардын ортосунда жаңы, кыйла жетилген, кээде карама-каршылыктуу мамилелердин орношу. Мотивациялык чөйрөнүн бул айрым аспектилери мугалимдерди башкаруунун объектиси болуп калууга тийиш. Окуучу эмне үчүн билим алгысы келбей турганын, анын мотивациясынын кайсы жактары калыптанбаганын, бул учурда ал үйрөнгүсү келбей калганын жана кайсы учурда мугалимдер ага иш-аракеттерди уюштурууга үйрөтпөгөнүн мугалимдер дайыма эле так айта алышпайт, үйрөнүүгө түрткү пайда болот. Мугалимдик – адам ишинин өзгөчө түрү. Окуучулардын ишмердүүлүгүнүн өзгөчөлүгү анын продуктусу коомдук байлыкты түздөн-түз толуктабай турганынан көрүнүп турат: анын продуктусу адамдын өзүнүн өзгөрүшү. [4,5]

Адамдын билим берүү ишмердүүлүгүндөгү ийгилиги көптөгөн факторлор менен, анын ичинде окуу процессинде социалдык-маданий тажрыйбаны өздөштүрүүнүн ийгилиги менен аныкталат, ага иш-аракеттин бул түрүнүн структуралык компоненти мотивдер сыяктуу таасир этет. Окуу мотивинин абалын билүү менен мугалим окуучуга кайсыл конкреттүү кемчиликтердин үстүндө тынымсыз иш алып баруу керектигин дароо айтып берүүгө мүмкүнчүлүгү бар. Жагымдуу билим берүү чөйрөсү ийгиликтүү окуунун жана окуучулардын мотивациясын жогорулатуунун негизи болуп саналат. Алар өздөрүн ыңгайлуу сезгенде, алар жаңы билимге ачык болуп, активдүү окуу иш-чараларына даяр болушат. Мотивацияны калыптандырууда психологиялык комфорт, мугалимдер менен окуучулардын ортосундагы сый-урмат жана ишеним деңгээли чоң роль ойнойт. Физикалык чөйрө: ыңгайлуу класс, окуу материалдарынын жеткиликтүүлүгү жана заманбап техникалык жабдуулар сиз окугуңуз келген жагымдуу атмосфераны түзөт. Социалдык атмосфера: Студенттер менен мугалимдердин, ошондой эле изилдөө тобунун ичиндеги сый-урматтуу жана колдоочу мамилелер сооротууга шарт түзөт. Уюштуруу аспектилери: Так эрежелери жана күтүүлөрү менен жакшы уюштурулган окуу процесси окуучулардын өзүн ишенимдүү сезишине жардам берет. Ийгиликтүү тажрыйбалардын мисалдарына интерактивдүү сабактарды түзүү, пикир билдирүү, окууну жекелештирүү жана ишенимдүү мамилелерди өнүктүрүү кирет. Ошондой эле окуучуларды жигердүү угууну, окуу программасын алардын муктаждыктарына ылайыкташтырууну жана класста мотивациялоочу атмосфераны түзүүнү унутпаш керек. Жагымдуу билим берүү чөйрөсү – бул студенттердин ийгилигине жана мотивациясына инвестиция. Мугалим мындай чөйрөнү түзүү менен окуучуларынын билим жолунда колдоо көрсөтүп, ырахаттанып окуусуна жардам берет. Окууга болгон кызыгуу – бул инсандын таанып-билүү иш-аракетине болгон муктаждыгын, анын эмоционалдык жагымдуулугунун күчүн жана турмуштук маанисин билимге, көндүмгө жана мүлккө ээ болууга жигердүү умтулуу аркылуу канааттандыруунун формасы, мында интеллектуалдык, эмоционалдык жана эрктүү процесстер органикалык биримдикте өз ара аракеттенет. [2,3]

Изилдөөчүлөр тарабынан иштелип чыккан билим берүү чөйрөсүнүн көптөгөн моделдерин талдап чыгып, биз Г.А. Ковалев, анын курамына кирген: Окуу

жайынын физикалык чөйрөсү жана архитектурасы. Адам факторунун социалдык компоненти мекеменин командасы экенин айткан. Мектеп курагында когнитивдик окууга мотивацияны жана кызыгууну калыптандыруу азыркы мектептин борбордук көйгөйлөрүнүн бири болуп саналат. Көптөгөн окуучулар физика сабактарын абдан кызыксыз, түшүнүксүз, кээде ушул себептен гана керексиз деп эсептешет. Мындай мамиле абдан мыйзам ченемдүү, анткени класстан класска физика сабагында өздөштүрүлгөн материал барган сайын татаалдашып, ошого жараша балдардын кызыгуусу эч нерсе менен колдоого алынбай, барган сайын өчүп баратат. Физика татаал, бирок кызыктуу илимдердин бири. Кантип аны баарына түшүнүктүү жана жеткиликтүү кылуу керек? Физика сабагында оюндун элементтерин колдонуу илимий фантазиянын активдүүлүгүн козгоонун эң табигый жана жөнөкөй ыкмасына, окуучуну физика илимин ойлоноуга көнүктүрүүгө жана анын эсинде физикалык билимдин ошол ар түрдүү кубулуштары менен көп сандаган ассоциацияларын түзүүгө мүмкүндүк берет. Ал адатта байланышта болгон жашоо. Оюндун жүрүшүндө окуучу билбестен, ал үчүн жаңы билимди «ачууга» багытталган өзүнүн ишмердүүлүгүнүн процессинде үйрөнүү ишке ашат. Мындан тышкары, оюнда ар бир окуучуга ийгиликтин кырдаалын түзүү салыштырмалуу жеңилерээк, бул анын билим жолунда андан ары алга илгерилөөсүнө стимул болуп калат. Оюндун жүрүшүндө төмөнкү принциптер да ишке ашырылат: **психологиялык комфорт:** окуу процессинин стрессти пайда кылуучу факторлорун четтетүү, сабакта окуучуларды эс алуучу жана алар өздөрүн «үйдөгүдөй» сезген атмосфераны түзүү; **вариативдүүлүк:** окуучулардын өзгөрмөлүү ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү, б.а. маселелерди чечүүнүн ар кандай варианттарынын мүмкүнчүлүгүн түшүнүү, варианттарды системалуу санап чыгуу, аларды салыштыруу жана оптималдуу вариантты табуу жөндөмдүүлүгү, чыгармачылыкка максималдуу көңүл бурууну болжолдойт. Мектеп окуучуларынын окуу-тарбия иш-аракети, алардын чыгармачылык ишинин өз тажрыйбасына ээ болушу. Физика сабагында фольклорду колдонуу эффективдүү болот, эгерде белгилүү бир методикалык талаптар сакталса, тактап айтканда, келтирилген нерсе физика сабагынын конкреттүү маселелерине байланыштуу болушу, кошумча же кошумча эмес негизги материалды чагылдыруусу, көркөмдүк татыктуулугу: сүрөттөрдүн ачыктыгы жана ынандыруучулугу, экспрессивдүүлүк, кыска, кыска болуу, физиканы окууга позитивдүү түрткү берүү. Класстагы оюн-зоок учурлары, чыгармачылык маселелерди чечүү, физикалык жомокторду түзүү, табышмактарды, кроссворддорду жана табышмактарды чечүү – окуунун сапатын жогорулатат, предметке болгон кызыгууну ойготот жана окуучулардын окууга болгон мотивациясын өнүктүрүүгө салым кошот. Мотивациянын калыптанышынын кийинки этабы – кызыгуудан кызыгууга өтүү, бул учурда окуучуда изилденип жаткан кубулушту тереңирээк түшүнүүгө жана түшүнүүгө умтулуу байкалат. Мындай окуучу сабакта активдүү болот, мугалимге суроо берет, натыйжаларды талкуулоого катышат, өз алдынча мисалдар келтирет, кошумча адабияттарды изилдейт, эксперименттерди жүргүзөт ж.б. Бирок окуучунун кызыгуусу көбүнчө предметти толугу менен үйрөнүүгө жайылтылбайт. Башка теманын же бөлүмдүн материалы ага кызыксыз сезилиши мүмкүн жана мындай учурда предметке болгон кызыгуу акырындык менен жоголот. Мугалимдин квалификациясы жана көндүмдөрү окуучулардын предметке болгон кызыгуусун сактоо жана туруктуу кызыгуусун калыптандыруу болуп саналат, мында окуучу курстун түзүмүн жана мазмунун, жаңы билимди издөөдө жана далилдөөдө колдонулган ыкмаларды системалуу түрдө кабыл алат. Көйгөйлөрдү жана стандарттуу эмес милдеттерди өз алдынча чечүү. Ийгиликтүү өз алдынча иш-аракеттердин тажрыйбасы кызыгуу жана алгачкы изденүүчүлүк туруктуу мүнөзгө - когнитивдик кызыгууга

айланат. [6,7]

“Мугалимдин

мотивациялык иш-аракетинин ийгилиги анын окуучулары үчүн эбегейсиз зор мүмкүнчүлүктөрдү жана укмуштуудай жаңы горизонтторду ачат”.

Мотивацияны калыптандырууну окутуунун салттуу ыкмаларын жана заманбап интерактивдүү компьютердик технологияларды, окутуунун инновациялык ыкмаларын айкалыштыруусуз элестетүү мүмкүн эмес. Мектепте физиканы үйрөнүү тынымсыз демонстрациялык эксперименттер менен коштолууга тийиш, бул бүгүнкү күндүн реалдуу шарттарында абдан кыйын. Компьютердик технологиялар физика курсунун эксперименталдык компонентин изилденүүчү физикалык кубулуштардын олуттуу байланыштарын жана мыйзам ченемдүүлүктөрүн ачкан «виртуалдык эксперимент» менен толуктоого мүмкүнчүлүк түздү. Окуучу физикалык кубулуштарды ар тараптуу изилдеп, параметрлерин өзгөртө алат, визуалдык натыйжаларды ала алат, теориялык жана эксперименталдык маалыматтарды талдай алат, тыянак чыгара алат. Бул процессте окуучуларга негизги изилдөө көндүмдөрү үйрөтүлөт. Демек, инновациялык технологиялар окуучуларга мотивациялык жагдай жаратып, предметтик компетенттүүлүктөрүн жогорулатууга шарт түзөт.

Колдонулган адабияттардын тизмеси

1. Абдырахманов, Т.А. Азыркы билим берүүдөгү компетенттик мамиле: окуу методикалык куралы / Т.А. Абдрахманов, М.А. Ногаев. – Бишкек, 2013. – С.121.
2. Бекбоев И., Алимбеков А. Азыркы сабакты даярдап өткөрүүнүн технологиясы. – Б.: Бийиктик, 2011. – 192-б.
3. Байгазиев С., Исаев Б., Интерактивдүү окутуунун усулдары. – Б., 2002.
4. Асеев, В. Г. Мотивация поведения и формирования личности / В. Г. Асеев. – М.: Мысль, 1976. – С.158.
5. Усова А.В., Бобров А.А. Формирование учебных компетенций на уроках физики – М.: Просвещение, 2011.
6. Макурова Е.В. кандидатская работа «Формирование мотивации школьников к изучению физики в процессе развития школьного коллектива» <https://www.dissercat.com/content/> 2007.
7. <https://moluch.ru/conf/ped/archive>

Рецензент: педагогика илимдеринин кандидаты, доцент Асанбекова Д.Д.